

Ulmanen, Aino

Kirjoittanut Henna Laininen

Ruovesi landscape – artist essays 2016

Tuhka on aito, intohimoinen ja luja. Tuhka on minulle enemmän kuin pigmentti, josta sekoitan värini. Se on rakastaja, joka vie mukanaan ja tanssittaa. Tuhkamaalauksissa väri pyörteilee, myrskyää, pisaroi ja savuaa. Harmaan, ruskean ja mustan sävyt sinertävät ja punertavat, kuultavat herkästi toistensa läpi, törmäävät raivolla.

Löysin tuhkan sattumalta, niin kuin kaikki hyvä elämässä tapahtuu. Nuohooja kaivoi talon hormista nokea, ja ihailin hormimustan väriä. Kysyin konservaattori Malla Tallgrenilta vinkkejä tuhkamaalin tekoon. Hän neuvoi käyttämään akryylimediumia sideaineena ja vaalentamaan sävyjä liitujauholla. Aloin maalata, ja pyörre imaisi mukaansa. Ekologinen oivallus tuli jälkeensä. Huomasin, että tuhka on paitsi sävykäs myös luonnonläheinen pigmentti. Tuhkamaalin valmistusprosessi on kokonaisvaltainen. Kaadan ja pilkon puut itse, järjestelen ne pinoiksi puulajista saatavan värisävyn mukaan ja poltan leivinuunissa. Energiaa ei mene hukkaan, sillä samalla uunissa lämpiää päivän ruoka. Maalin valmistaminen läheltä saatavasta materiaalista sopii elämäntapaani: olen rakentanut taloni itse, osin purku- ja ylijäämämateriaaleista. Lisäksi hoidan puutarhaa ja säilön ruokaa.

Kun on aamupäivän huhkinut pellolla tai vaikka sahannut moottorisahalla, on keho valmiiksi lämmin ja liikkeessä. Iltapäivällä tunne räjähtää kankaalle. Säilytän tuhkia työhuoneellani muovipusseissa ja sekoitan niistä maaleja. Hierrän palettiveitsellä tuhkan akryylimediumiin ja maalaan pellavakankaalle, jonka pohjustan gessolla. Puun laji ja ikä näkyvät syntyvissä väreissä. Lepästä saa punertavaa tuhkaa, männystä syvää ruskeaa. Vanhan puun paksu kaarna tummentaa väriä. Esimerkiksi nuoren koivun tuhkasta syntyy vaaleaa, punertavanruskeaa sävyä, vanhan koivun tuohi ja pakurikäpää muuttavat sävyn syvän ruskeaksi. Jos haluan säilyttää puun sävyn puhtaana, poltan yhtä puulajia kerrallaan ja puhdistan leivinuunin lokeron puulajin vaihtuessa. Toisaalta sekoitan eri lajien tuhkaa uusiksi värisävyiksi. Kuudesta erilaisesta tuhkaväristä saa sekoitettua toistakymmentä sävyä. Nokimustaa saan nuohoojalta talon hormista. Maalin paksuutta voi säädellä. Siivilöimällä tuhkan saa hienoa pigmenttiä. Siivilöimättömässä tuhkassa on mukana kokkareita ja

sattumia, kuten hiilenpalasia, jotka luovat karheaa struktuuria maalipintaan. Tuhka onkin aisteihin vetoava materiaali. Yksi katsoja haistoi valmiista maalauksesta tuhkan tuoksun, vaikka se oli minulta jäänyt huomaamatta. Haluan kokeilla. Kehitän väriasteikkoa ja leikittelen uusilla materiaaleilla. Sanomalehtituhka tuntuu höttöiseltä kuin poutapilvi, nuotiossa poltetun oven hiiltynyt pinta sopii taiteilijakirjan kenneksi. Tähän mennessä olen valmistanut maalia lepästä, männystä, koivusta, kuusesta ja haavasta. Seuraavaksi kokeilen, mitä pihlajasta ja saarnista syntyy. Tuhkamaali on syvällisempi kuin tehdasvalmisteinen tuubiväri. Siinä on tunnetta mukana kun sen on itse tehnyt. Lisäksi tuhkasta saa hienosti irti erilaisia valöörejä ja kontrasteja. Liitujauholla vaalennettujen sävyjen vastapainona käytän mustaa tuhkapigmenttiä. Musta ei ole surullinen vaan mahtava väri. Mustasta saa irti sen, mikä räjähtää.

Maalausprosessini on intuitiivinen ja ekspressiivinen. Valitsen värit ja käyttämäni välineet nopeasti ja alitajuisesti. En jää sekoittamaan uusia sävyjä, sillä se toisi järjen mukaan prosessiin. Viritän itseni liikkeen voimaan. Työskentelytapa saattaa vaihtua lennossa. Levitän maalia pensselillä, kädellä, lastalla, ruokokynällä ja telalla, raavin tai valutan lätäköitä suoraan kankaalle. Maalatessa on hyvä käyttää muovihansikkaita, sillä musta tarttuu kynnenalusiin.

Maalausten aiheet löytyvät kuitenkin sattumalta, usein vasta ekspressiivisen eleen jälkeen. Ensimmäistä kertaa tuhalla maalatessani hurja, pyörivä liike vei mukanaan. Jälkeenpäin huomasin, että maalausjälki muistuttaa pyörremyrskyä, joten maalaus sai nimen Kanadan kaikkien aikojen tuhoisimman myrskyn mukaan: *Regina tanssittaa*. Myrskyjen, tornadojen ja jättimäisten aaltojen joukosta löytyy myös herkkiä luontoaiheita, kuten läpikuultava *Koivu runoilee* tai lämpimiä ruskean sävyjä hersyttelevä *Kuusen ja lepän keskustelutuokio*. Näissä maalauksissa väri ei vain esitä kohdettaan, vaan on peräisin siitä: puulajeihin viittaavien maalausten pigmentti on konkreettisesti kuusesta, lepästä ja koivusta.

Ehkä tuhkanvärin syvällisyys piilee myös sen moninaisissa viittaussuhteissa ympäröivään todellisuuteen. Lisääntyvän kuivuuden ja metsäpalojen maailmassa luonnontuhoa kuvaavat maalaukset on maalattu puiden palamistuotteilla. Tuhkahan on juuri sitä, mihin tämä maailma päättyy. Jos maali on rehellisimmillään peräisin kuvatusta kohteesta, pitäisikö

ympäristöongelmia maalata ympäristöongelmilla? Olen pyytänyt tuhkaa myös Riihimäen ongelmajätelaitokselta, mutta säädökset estivät tuhkan luovuttamisen. Ongelmajätteen tuhkalla olisi hankala maalata, sillä siinä on muovimöykkyjä mukana, joten tarvitsisin myrkyllisen maalin levittämiseen hengityssuojaimen. Toisaalta puuntuhkasta valmistettu maalikaan ei hajoa luonnossa, kun sideaineena käyttää muovipohjaista akryylimediumia. Tuhka itsessään muistuttaa kaiken katoavaisuudesta, mutta siitä saa myös hedelmällistä lannoitetta kasvimaalle. Jos tuhkasta kirjoittaisi runon, se kertoisi: ”Tuhon jälkeen tulee rakkaus.”

Ruoveden maisema -näyttely Emil Cedercreutzin museossa 8.10.2019 – 12.1.2020

Materiaalisuus, maisemallisuus ja maalaaminen

<https://www.harjavalta.fi/wp-content/uploads/2020/04/Materiaalisuus-maisemallisuus-maalaaminen-2019.pdf>

Elämän ja luonnon kiertokulku

Tuhka tuli eteeni tavallaan vahingossa. Löysin tuhkan 2008, kun nuohooja kävi ja veti leivinuunin hormista tuhkat ulos. Onneksi satuin olemaan samaan aikaan paikalla.

Silloin sain oivalluksen, että musta noki on minun juttuni. Ajattelin, että tuosta teen maalia. Se oli näynomainen hetki.

Sitten kysyin maalaustaiteen lehtori Malla Tallgrenilta, miten voisin tehdä tuhkasta maalia. Hän kertoi, että voisin käyttää akryylimaa-
lin sideaineena mediumia.

Tuhkaa ja liitua yhdistämällä saa luonnonmukaista pigmenttiä. Liitujauhoa käyttämällä tuhkaa voi vaalentaa, silloin siihen saa erilaiset valöorit.

Kaadan itse puuta omasta metsästäni ja kuivatan sekä poltan puut. Isoihin puihin tarvitsen kaatoapua, jotta puut kaatuvat sinne, minne tahdon niiden kaatuvan.

Siellä kasvaa monenlaisia puita; leppä, haapa, omena- ja luumupuu, mänty, kataja ja tietenkin koivu. Saarnia saan Ahvenanmaalta. Vaahtera ei mäelläni kasva. Eräs ystäväni poltti vaahteraa ja toi minulle pussillisen valmista tuhkaa.

Eri puumateriaalista saa monia erilaisia sävyjä. Esimerkiksi nuoresta koivusta tulee vaaleanpunaista tuhkaa, vaahterasta vaaleaa ja lämmintä.

Omenapuu ovat hyvin tiiviitä. Kerran onnistuin lämmittämään omenapuuta uunissa niin paljon, että tulikivet piti lopulta vaihtaa.

Olen saanut tuhkaa useammalta nuohoojalta, kun omasta hormista sitä ei tule riittävästi. He ottavat minulle talteen eri hormista tulevaa mustaa.

Liike kiehtoo

Olen ennenkin tehnyt itse kaikki käyttämäni värit ja tehnyt maalauksia väreillä, mutta tuhka vei mennessään.

Käytän akryylimaalauksissa pigmenttinä tuhkaa ja nokea. En tuhlaa puuta, sillä kun lämmitän puut hellassa, valmistan ensin sillä energialla ruokaa.

Ekologisuus on minulle tärkeää, siksi haluan toimia niin, että teen ruoat ja maaliin käytettävän tuhkan samalla kertaa. Siinä toteutuu hyvällä tavalla elämän ja luonnon kiertokulku.

Tuhkan käyttäminen on myös taloudellisesti iso juttu.

Minua kiehtoo liike, varsinkin veden liike. Olen aina rakastanut merta ja koskia. Asuin Ruotsissa, kosken vieressä ja kuuntelin veden tyrskyjä, kosken alla. Kun muutin takaisin Suomeen, päädyin Koskenkylään.

Monien töitteni teemana on ilmaston lämpenemisen aiheuttama tuho. Teema on vakava, elämän ja kuoleman kolmiyhteyden leikki: liike, vesi, tuhka. Yksi aiheistani on tsunamit ja tornadot. Catherine-rajumyrskyn aikoihin tein teoksen "Regina tanssittaa".

Ihminen on satoja vuosia käsitellyt luontoa. Nyt luonto käsittelee ihmistä, hyvässä ja pahassa.

Kun työskentelee tuhkan kanssa, sitä on silloin perimmäisen ihmisyyden äärellä. Oleellista on myös kuunnella sisintään.

Työprosessi menee niin, että laitan ensin huushollin kuntoon ja sen jälkeen ryhdyn maalaamaan.

En siis mene vielä aamupäivällä työhuoneelle, vasta iltapäivällä.

Aamulla klo 8.00 lähtien teen taloustyöt, lämmitän ja valmistan ruoat. Puolenpäivän aikaan ruokailen ja otan 10-15 minuutin nokoset, jolla katkaisen arkirutiinit. Sitten menen työhuoneelle.

Jos samana päivänä pitää tehdä jotain klo 16, maalaaminen ei onnistu. Kun maalaan, takarajaa ei saa olla.

Teen kaikki työt, mitä olen etukäteen ajatellut. Illalla taas mietin valmiiksi seuraavan päivän jutut.

Ajattelu on näkemistä

Maalaan lattialla ja kaadan väriä kankaalle. Käytän mieluummin isoja pohjia, 145 x 200 cm:n koko on hyvä, sillä silloin pääsen vetämään kunnolla rajumpia vetoja.

Yritän vangita sen valtavan luonnonvoiman, minkä meri ja tornadot saavat aikaan.

Käytän niin isoja pensseleitä, joita kaupasta löytyy, pehmeät lattiaharjat ovat hyviä. Kumi- ja peltilastoja on myös monen levyisiä, levein on 70 cm.

Kun aloitan uuden työn, joskus saan sen valmiiksi saman päivän aikana. Se jotenkin räjähtää kankaalle.

Keskeneräisiä töitä jatkaessani voi joskus tulla yllätyksiä, jos vedot ovat kovin räväköitä.

Kun maalaan, en ajattele mitään, se vie mennessään. Ennen maalaamista pää täytyy jotenkin tyhjentää.

Näen kun työ on valmis, ajattelen näkemällä. Näin keskeneräiset työt valmiina, näen mitä siitä puuttuu. Näen, miten valon pitäisi kulkea ja miten varjojen pitäisi leikkiä. Jos valo on lämmin, varjon pitää olla kylmä.

Samoin näyttelyä pystyttäessä näen, miten väreillä pitää olla jatkumo.

Olen myös opettanut, josta pidän, mutta luovuin maalaamisen opettamisesta, koska silloin en ehtinyt itse maalata.

Kiehtova Kissasaari

Olen liikkunut Ellen Thesleffin jalanjäljillä Ruoveden Muroleessa. Rakastuin Kissasaareen. Olen piirtänyt Kissasaarta ensin ruokokynällä, sitten värien kanssa, sen jälkeen tuhalla.

Kun näin Kissasaaren ensimmäistä kertaa, se sytytti ja mykisti minut heti. Onneksi hiilet ja paperia olivat mukana, joten pääsin saman tien tekemään luonnoksia. Katselin saarta lumoutuneena ja annoin käden vapaasti tehdä tehtävänsä, ja sitähän se teki aivan vimmatusti. Käsi leikitteli viivoilla, liioitteli puiden muodoilla ja niiden tummuusasteilla.

Muutamia vuosia sitten eräänä kauniina kesäpäivänä soudimme taiteilijakollegoiden Markus Tuorman ja Veikko Saarivaaran kanssa Kissasaareen. Äkkiä tuli yllättäen ukonilma, keskellä päivää tuli aivan pimeää. Istuimme saarella mättäällä kolmistaan yhden sadetakin alla ja kastuimme litimäriksi. Vain salamat valaisivat yllättävää luonnonnäytelmää. Kissasaari oli silloin kuin ateljee, maalasin sen mielessäni.

Saari kiehtoo minua yhä, sisältä ja ulkopuolelta katsottuna. Kissasaari on piirtynyt niin syväälle sisimpääni, että maalasin Cedercreutzin museon näyttelyyn sieluni silmin Kissasaaren tuhalla ja noella, kokoon 155 x 185 cm.

Teksti: Jyrki Liikka

